

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВОЛОДІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ТА ЇХ ВІДЧУЖЕННЯ

Андрій СМІТЮХ,
кандидат юридичних наук,
Юридична фірма «АНК», м.
Одеса

Актуальність проблеми доступу до інформації про корпоративні права та їх відчуження обумовлюється тим, що в сучасному світі контроль за засобами виробництва здійснюється, як правило, опосередковано - через володіння корпоративними правами.

Згідно зі ст. 28 Закону України «Про інформацію», за режимом доступу інформація поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. Стаття 9 Закону України «Про інформацію» закріплює право на інформацію всіх громадян України та юридичних осіб, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації прав, свобод і законних інтересів. Закон встановлює єдине принципове застереження: *реалізація права на інформацію не може порушувати права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.*

Стаття 5 Закону України «Про інформацію» визнає гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації та свободу її обміну основними принципами інформаційних відносин; ст. 6 Закону відносить забезпечення доступу громадян до інформації до головних напрямів державної інформаційної політики.

Отже, можна зробити висновок, що *закон розглядає відкритість інформації як правило, а обмеження доступу до неї - як виключення, обумовлене необхідністю забезпечити певні права, свободи і законні інтереси.*

Корпоративні права, у свою чергу, можуть бути виражені у паях (для виробничих кооперативів), в акціях (для акціонерних товариств), або у частках (для всіх інших видів господарських товариств).

1. Інформація про наявних членів виробничих кооперативах та їх паї, згідно зі ст. 10 Закону України «Про кооперацію», обліковується органами управління самого кооперативу.

Законодавство не визначає чітко та недвозначно режим інформації про корпоративні права

членів кооперативу. Це створює загрозу того, що органи управління кооперативу відмовлятимуть у її наданні, розцінюючи дані про членство у кооперативі як інформацію про особу, яка згідно зі ст. 23 Закону України «Про інформацію» не може збиратися без її попередньої згоди.

Отже, через брак законодавчого регулювання отримання інформації про корпоративні права членів виробничих кооперативів є проблемним питанням.

2. Відомості про частки учасників товариства з обмеженою, додатковою відповідальністю, повного товариства та повних учасників командитного товариства містяться в установчих документах таких товариств (ст. 120, ст. 134, ст. 143 ЦК України).

Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» визначає, що зміст установчих документів господарських товариств не становить комерційної таємниці. Стаття 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» встановлює, що в Єдиному державному реєстрі містяться відомості щодо учасників юридичної особи та їх частки у статутному фонді. Згідно зі ст. 20 зазначеного Закону, ці відомості є відкритими і загальнодоступними та можуть бути надані як витяг з Єдиного державного реєстру за запитом зацікавленої особи протягом п'яти робочих днів.

Отже, інформація про корпоративні права учасників господарських товариств (окрім акціонерних) є відкритою, порядок доступу до неї законодавством врегульований.

3. В акціонерних товариствах відкритою є:

- інформація про власників великих пакетів акцій (від 10%) та зміни у їх складі згідно зі ст. 39, ст. 41 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»;

- інформація про викуп акціонерним товариством власних акцій згідно зі ст. 41 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Ця інформація оприлюднюється ДКЦПФР шляхом розміщення у загальнодоступній інформаційній базі даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів, а також шляхом опублікування її в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або ДКЦПФР.

Інформація про корпоративні права решти акціонерів є інформацією з обмеженим доступом; згідно зі ст. 42 Закону України «Про цінні папери

та фондовий ринок», її може бути розкрито лише:

- на письмовий запит власника інформації або з його письмового дозволу;
- за рішенням суду;
- на письмову вимогу органів прокуратури, Служби безпеки, внутрішніх справ, ДКЦПФР і Антимонопольного комітету України.

Отже, інформація про корпоративні права міноритарних акціонерів є конфіденційною інформацією у розумінні ст. 30 Закону України «Про інформацію». Зберігання та облік такої інформації забезпечують відповідні суб'єкти - депозитарії, зберігані, реєструючі та реєструючі.

Треба зазначити, що встановлення саме 10% бар'єру щодо розмежування режимів доступу до інформації про корпоративні права акціонерів не є зрозумілим, якщо розглядати відкритий доступ до інформації як правило, а обмеження доступу - як виключення. До того ж, це обмеження дуже легко обійти, придбавши низку 9-відсоткових пакетів на різних підконтрольних осіб і забезпечивши цим обмеження доступу до інформації про такі корпоративні права.

Слід зазначити, що Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (ст. 44) закріпив на законодавчому рівні поняття інсайдерської інформації, до якої належить будь-яка неоприлюднена інформація про емітента, його цінні папери або правочини щодо них, оприлюднення якої може значно вплинути на вартість цінних паперів (суто оціночний критерій).

Серед інсайдерів Закон називає осіб, які володіють інсайдерською інформацією у зв'язку з тим, що вони є власниками голосуючих акцій емітента або часток (паїв) у статутному капіталі емітента.

Стаття 45 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» встановлює низку заборон щодо інсайдерів, у тому числі - заборона вчиняти з використанням інсайдерської інформації на власну користь або на користь інших осіб правочини, спрямовані на придбання або відчуження цінних паперів, яких стосується інсайдерська інформація; Передавати інсайдерську інформацію або надавати доступ до неї іншим особам.

Утім, чи є виправданими такі обмеження щодо доступу до інформації про корпоративні права та у розповсюдження?

. Корпоративні права у контексті ст. 190 ЦК України, ст. 167 ГК України постають як сукупність майнових прав. Отже, йдеться, фактично, про режим інформації про майнові права.

Незрозуміло, які саме права, свободи і законні інтереси акціонерів, що володіють менш ніж 10% голосів, або акціонерного товариства може порушити отримання сторонніми особами, в тому

числі - іншими акціонерами, інформації про належні їм корпоративні права.

Утім, якщо доступ до цієї інформації не може спричинити жодної шкоди власнику корпоративних прав, відповідають жодні підстави для обмеження такого доступу.

Треба зазначити, що корпоративні права, на відміну, наприклад, від валютних цінностей, безпосередньо впливають на певне коло інших осіб.

До цього кола входять, насамперед, власники інших корпоративних прав у тому самому господарському товаристві.

Господарське товариство є чимось подібним до комунальної квартири. Утім, співжиття у комунальній квартирі з анонімними сусідами (хай навіть такими, що володіють площею менш ніж 10 кв.м.) виявляється проблемним.

Отже, треба визначитися із тим, які проблеми створює обмеження доступу до інформації про корпоративні права.

По-перше, це проблеми при скликанні загальних зборів акціонерів та їх проведенні.

Так, бувають випадки, коли власники дрібних пакетів акцій не можуть знайти одне одного із тим, щоб об'єднатись, набрати 10% голосів та скликати загальні збори акціонерів, або внести обов'язкову для прийняття пропозицію до порядку денного. Через це часто вже на самих зборах виявляється, що досить велика кількість акціонерів незадоволена наявним порядком денним. Утім, змінити його вже не можна.

Так само, анонімність міноритарних акціонерів створює їм проблеми при проведенні загальних зборів акціонерів. Утворити ефективну стратегію поведінки на зборах можна лише заздалегідь. Узгодити дії великої кількості міноритаріїв на місці, без попередніх переговорів та роз'яснювальної роботи просто неможливо. Через це дуже часто міноритарні акціонери виявляються на зборах роз'єднаними, дезорієнтованими та безпорадними.

Відкритий доступ до інформації про корпоративні права дозволив би міноритарним акціонерам координувати спільні дії, вірно оцінювати власні сили, проводити перевірки фінансово-господарської діяльності товариства, ініціювати розгляд певних питань загальними зборами акціонерів та блокувати прийняття невігідних акціонерам рішень.

Також, навіть за наявності ініціативи акціонерів, що володіють більше ніж 10% голосів щодо проведення позачергових загальних зборів акціонерів, обмеження доступу до інформації про корпоративні права спричиняє серйозні ускладнення.

Так, згідно з п. 10.7 Положення «Про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів», затвердженого рішенням ДКЦПФР від

26 травня 1998 року № 60, реєструювач на вимогу і за рахунок акціонерів, які володіють у сукупності більш як 10% голосів, зобов'язаний направити повідомлення власникам іменних акцій про скликання позачергових зборів акціонерного товариства та провести реєстрацію учасників зборів під час їх проведення, **якщо зазначене передбачене договором.**

Договір із реєструювачем укладає правління, яке контролюється мажоритарними акціонерами. Отже, мажоритарні акціонери можуть легко унеможливити проведення позачергових загальних зборів акціонерів з ініціативи об'єднаних міноритаріїв, не включивши відповідне застереження до договору про ведення реєстру. До того ж, оскільки скликання позачергових зборів акціонерами об'єднаними міноритаріями відбувається, як правило, у ситуації корпоративного конфлікту, є вірогідність того, що навіть за наявності такого застереження реєструювач зирне збори своєю невякою.

Всі ці проблеми усуваються, якщо на дані реєстру акціонерів (зведеного реєстру) розповсюдити режим відкритої інформації.

Також, конфіденційний характер інформації про корпоративні права створює проблеми при їх відчуженні. Це стосується, головним чином, відчуження акцій закритих акціонерних товариств.

Згідно з ч. 3 ст. 81 ГК України, акціонери ЗАТ мають переважне право придбання акцій товариства, що продаються іншими акціонерами товариства. Утім, акціонер ЗАТ, який бажає продати свої акції, не здатний самостійно повідомити інших акціонерів про запланований ним продаж. Як правило, такий акціонер змушений звертатися за цим до правління товариства. Згодом він не може отримати від правління навіть належних доказів повідомлення інших акціонерів, оскільки з поштового реєстру вбачатимуться дані про них.

Проблеми виникають також у разі порушення акціонером ЗАТ, який продає власні акції, положень закону щодо переважного права інших акціонерів на їх придбання. Через конфіденційність інформації про корпоративні права інші акціонери, права яких порушені незаконним продажем, можуть дуже довго залишатися непоінформованими про такий незаконний правочин.

Згідно зі ст. 32 Закону України «Про господарські товариства», акціонерні товариства мають право викупити власні акції для подальшого перепродажу, розповсюдження серед працівників, або анулювання. Така можливість обумовлена наявністю у товариства сум, що перевищують статутний фонд.

Відповідно до ст. 41 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» інформація про викуп акціонерним товариством власних акцій є відкритою.

Підпункти «б» та «в» п. 2.1 Положення «Про надання особливої інформації акціонерними товариствами та підприємствами - емітентами облігацій» затверджене рішенням ДКЦПФР від 10 лютого 2000 р. № 5 конкретизує перелік таких відкритих відомостей. Утім, відкриті дані про викуплені та згодом відчужені емітентом акції не включають відомості про те, в кого саме, за яким правочином та за яку суму акції придбані та кому саме, за яким правочином та за яку суму їх відчужено,-

У разі, якщо акції придбані у період, коли діяльність товариства була збитковою, або якщо наявні інші порушення закону, акціонер не може подати адекватний позов до товариства та сторін договорів про придбання акцій та їх наступний продаж та вимагати визнання недійсними таких договорів, оскільки в нього відсутні відповідні дані про оспорювані правочини та їх сторони.

Взагалі, у всіх випадках, коли акціонер намагається через суд захистити свої права та законні інтереси, порушені при відчуженні корпоративних прав, конфіденційність відповідної інформації призводить до того, що первісний позов є неадекватним та вимагає подальшого доповнення, зміни, або уточнення вимог та заміни сторін, або залучення нових відповідачів.

Все це можливе лише після забезпечення або витребування відповідних доказів ухвалою суду. Але навіть у разі, якщо суд прийме таку ухвалу, час, необхідний для отримання доказів, призводить до затягування розгляду справи.

Також, за відсутності відомостей про спірні корпоративні права, акціонер позбавлений можливості вимагати в суду забезпечення позову (наприклад - шляхом заборони відчуження акцій), бо незрозуміло які пакети акцій треба блокувати. Забезпечення позову «із запізненням», тобто - після отримання витребуваних судом доказів, як правило, не надає вже необхідного ефекту.

Можна бачити, що *обмеження доступу до інформації про корпоративні права акціонерів суттєво знижує ефективність судового захисту.*

Є ще один цікавий аспект віднесення до інсайдерів власників голосуючих акцій емітента, а до інсайдерської інформації, відповідно - не оприлюднених даних про акції (фактично - даних про міноритаріїв): акціонер, який хоче продати власні акції, не може повноцінно пояснити покупцеві добре відомий йому стан корпоративних відносин у товаристві за наявності у товаристві акціонерів, що володіють менше ніж 10% акцій.

Отже, обмеження доступу до інформації про корпоративні права, яке не обумовлене жодним

законним інтересом, утворює певні проблеми при володінні корпоративними правами та їх відчуженні.

Всі ці проблеми можуть бути розв'язані через розповсюдження на інформацію про будь-які корпоративні права режиму відкритої інформації.

Як наслідок, інформація про володіння корпоративними правами та їх відчуження перестає бути інсайдерською, до того ж на зберігачів, реєстраторів та депозитаріїв (для акціонерних товариств), державних реєстраторів (для решти господарських товариств) та виробничі кооперативи (в тому, що стосується паїв їх учасників) покладається обов'язок надавати цю інформацію на запит будь-якої зацікавленої особи.

Оскільки, згідно зі ст. 29 Закону України «Про інформацію», доступ до відкритої інформації забезпечується шляхом її систематичної публікації та безпосереднього надання заінтересованим осо-

бам, в тому числі - на договірній основі, ідеальною метою в цьому процесі може бути створення єдиного реєстру корпоративних прав.

Надання інформації з такого реєстру має бути оплатним, доступним для будь-якої особи та вкрай спрощеним за процедурою. Кожне звернення за наданням інформації повинно фіксуватися.

Формування такого реєстру може бути розпочато на основі наявних відомостей існуючого єдиного інформаційного масиву даних про емітентів цінних паперів щодо акціонерних товариств (створений згідно Рішення ДКЦПФР від 27 травня 2003 року № 233, підтримується Агентством з розвитку інфраструктури фондового ринку України) та даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців щодо інших видів господарських товариств.